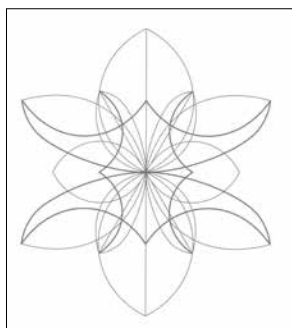

„DRUG(AČIJ)E LITURGIJE“

Atraktivna kustoska intervencija u stalnom postavu Muzeja Navarre u Pamploni, Španjolska

NATALIJA BAJŠ □ Krear projekti d.o.o., Zagreb

sl.1. Naslov izložbe s popisom umjetnika i simbolom

sl.2. Luneta s nazivom izložbe iznad ulaza u Muzej Navarre

sl.3. Svadbena škrinjica (14. – 16. st.) s videoinstalacijom *Coven* (2019.) Marte Serne

Ideja dovođenja djela suvremenih umjetnika u dijalog s povijesnim zbirkama unutar stalnih postava sama po sebi nije novost, štoviše takve smo intervencije viđali, primjerice, u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt. Međutim, izložba *Drug(ačij)e liturgije* (izvorni naziv na španjolskome *Otras liturgias*) svakako se može opisati kao nadasve osoban i inspirirajući projekt vrijedan pozornosti i među hrvatskim muzealcima.

Nakon prethodne stoljetne aktivnosti skupljanja i čuvanja predmeta kulturne baštine s područja istoimene provincije, muzej Navarre (Museo de Navarra, C. de Santo Domingo 47, Pamplona) otvorio je 1956. javnosti vrata u prostor renesansne bolnice u kojemu i danas djeluje. Početkom 1990-ih zgrada je temeljito rekonstruirana, čime su stvoreni uvjeti za realizaciju jednoga od prvih modernih i funkcionalnih stalnih postava u Španjolskoj. Radi povećanja vidljivosti institucije i kvalitetnije komunikacije s publikom, postav se od 2019. dodatno osuvremenjuje brojnim programima pod motom „Sva je umjetnost suvremena“.

Stalni se postav rasprostire na pet etaža kronološki prezentirajući prapovijesnu, arheološku te povijesnu i umjet-

ničku baštinu Navarre. Iako zbirke imaju više od 50 000 predmeta, učinjen je prilično strog odabir građe za prezentaciju, što je rezultiralo pitkim te oblikovno do-
stojanstvenim pregledom kulturnih procesa provincije.

Od 29. rujna 2023. do 19. svibnja 2024., sukladno aktualnome motu, unutar stalnog postava bila je postavljena privremena izložba koju je pripremila neovisna kustosica i povjesničarka umjetnosti Susana Blas Brunel iz Madrida, angažirana da iz svoje perspektive pridonese narativu koji Muzej provodi.

Kao i u svojim prijašnjim izložbama, kustosica je zadatku pristupila na vrlo osoban, poetičan i uslojen način te je višedisciplinarni projekt opravdano privukao pozornost publike i medija.

Izložbu *Drug(ačije) liturgije* najkraće možemo opisati kao 35 dijaloga – intervencija živućih španjolskih umjetnika s predmetima kulturne baštine Navarre koji pripadaju zbirkama Muzeja Navarre, Etnološkog muzeja Navarre „Julio Caro Baroja” i Arheološke zbirke Vlade Navarre, i to o temi spiritualnosti.

Ako pod pojmom liturgije u širem smislu razumijevamo skup praksi koje čine kult organiziranim izrazom religioznosti, *Drug(ačije) liturgije* pristupaju duhovnosti – udaljavajući se od konkretnih religija – kao intuitivnom i kreativnom mišljenju, povezujući je s umjetnošću, ritualima i praksama koje vode ozdravljenju. Pritom se umjetnost ne doživljava kao izolirani kulturni izraz nego kao put prema samopoznavanju povezanom s ostalim životnim znanjima i iskustvima.

Refleksija o transcendentalnome očito je i dalje itekako snažna u stvaralaštvu suvremenih umjetnika iako se udaljila od rituala koji su se u prošlosti materijalizirali, primjerice u obliku talismana, hamajlija, relikvija, votiva i ex vota. Upravo su takvi artefakti najviše privlačili pozornost pozvanih umjetnika čiji je zadatak bio da zajedno s kustosicom u zbirkama pronađu predmete koji tematski, formativno i/ili instinktivno korespondiraju s njihovom stvaralačkom energijom. Od 35 umjetnika koji sudjeluju na izložbi, njih je 12 podrijetlom iz Navarre, a kustosica se svjesno ograničila isključivo na državni teritorij želeći svakako izbjeći egzotičnost drugih kultura koju bi unijeli međunarodni umjetnici i staviti naglasak na svakodnevno, autentično i zajedničko.

sl.4. Rimske stele sa skulpturama *Sirovi dijamanti* (2007.) umjetnice Mabi Revuelta

sl.5. *Bez naslova* (2018.) slikara Javiera Garcere u dijalogu s gotičkim freskama i skulpturama

sl.6. Skulptura *Obrnuta Pietà ili mrtva majka* (2013. – 2020.) Marine Vargas ispred gotičke freske

Tijekom procesa odabira umjetnika kaže da su joj se instinktivno iskristalizirala nepisana pravila, primjerice da na sudjelovanje pozove samo one s kojima je prije početka tog projekta na neki način ostvarila osobni kontakt, bilo putem suradnje, bilo (makar i kratkim) susretom koji je na nju zbog nekog razloga ostavio dojam. Smatrala je ključnim uvrstiti velik broj suvremenih umjetnika, vrlo različitih stilova, pristupa i izražaja kako bi njihova prisutnost „preplavila” Muzej, odnosno kako se suvremena djela ne bi utopila, ali ni nadglasala građu iz prethodnih razdoblja. Odabrano je više djela istog umjetnika, obično iz različitih stvaralačkih faza, no sva su morala biti dovršena prije početka projekta, odnosno neovisno o predmetima s kojima naknadno uspostavljaju dijalog. Vrlo točna odluka o (gotovo) anonimnosti živućih umjetnika u središte pozornosti stavlja ambijent i kontekst, čime autorstvo pada u drugi plan, što se odnosi i na povijesnu građu.

Hvale je vrijedan minuciozan pristup dizajnerice Ane Garcie Diaz, koja je suptilnim smještanjem umjetnina

sl.7. Keramika umjetnika Sixe Paredesa uz keramiku iz rimskog razdoblja

sl.8. Ulja na platnu Elene Goñi uz gotičke murale

sl.9. Crteži Consuegre Romero uz renesansno slikarstvo

stvorila evocirajuće prostore koji pozivaju na tišinu i refleksiju, a proizlaze iz dijaloga vremenski vrlo udaljenih a ipak organski povezanih izložaka, tako da je pokatkad na prvi pogled teško sa sigurnošću ustvrditi koje je djelo starije. Pritom su neki izlošci zadržali svoju poziciju unutar stalnog postava, nekima je mjesto promijenjeno, a neki su pak prvi put izvučeni iz depoa.

Uvodno su u prostoru za privremene izložbe u prizemlju predstavljeni koncept i polazišta projekta, što uvelike olakšava razumijevanje i užitek u otkrivanju neočekivanih povezanosti i značenja. Obilazak postava je otvoren i fluidan, ujednačenog ritma, prostire se na četiri etaže, a da dijalozi ne bi prošli nezamijećeno, u prostoru na njih upućuju samostojeći totemi razvedenog oblika koji sadržavaju informacije o umjetnicima i njihovim praksama. Osnovu vizualnog identiteta čini duboko plava (ultramarin) boja i zlatni vizualni znak, čiji spoj možda aludira na nebeski svod ili svemir. Taj istodobno geometrijski i organski simbol, neka vrsta hibrida između zvijezde i cvije-

ta, bojom svojih „latica“ upućuje na pripadnost pojedine instalacije jednoj ili više od ukupno šest tema koje se preklapaju unutar postava: *Priroda i duhovni put, Obredi predaka, Tealogija i ženska magija, Kanalizirani crtež, O ozdravljenju te Konačnost i prijelaz.*

Već iz samih naslova cjelina/tema može se iščitati implicitna feministička perspektiva, koja nenametljivo nudi odmak od tradicionalno patrijarhalne vizije svijeta. Upotrebom pojma *tealogije* koji je 1979. predložila Naomi Goldenberg, upućuje se na kolektivnu energiju žena u suprotnosti s individualističkom tradicijom učitelja te se prizivaju u sjećanje znanja vještica zbog kojih su žene bile proganjane i ubijane. Reinterpretacijom tradicijskih običaja povezujemo se s nasljeđem naših predaka, istodobno pronalazeći u prirodi sintoniju sa svojom biti. Potez ruke crtača dovodi se u vezu s holističkim vizijama koje odražavaju univerzalno znanje, a upravo su kreativne sposobnosti oduvijek pridonosile uravnoteženju duha i tijela, jednako kao što su i sudjelovale u ritualima povezanim sa smrću i prijelazom U drugi svijet te trajanjem sjećanja.

Uspinjanjem po katovima stalnog postava intenzitet doživljaja se ne smanjuje i zadržava pozornost posjetitelja, a postupno raste osjećaj (i oduševljenje spoznajama!) koliko je ljudsko stvaralaštvo povezano i bezvremensko bez obzira na razdoblje nastanka ili formalni izražaj kako predmeta, tako i umjetničkih djela. To je zasigurno zasluga suvremenih elemenata koji ne funkcioniraju kao neovisni umjetnički projekti nego se organski stapaju s predmetima iz različitih vremenskih slojeva, pri čemu jedni i drugi profitiraju otvaranjem novih perspektiva i tumačenja.

Primljeno: 23. listopada 2024.

sl.10. Ex voti Marine Vargas uz gotičko slikarstvo

sl.11. Ulje na platnu Conche Vidal uz gotičko slikarstvo

sl.12. Ulja na platnu Elene Goñi uz gotičke murale

sl.13. Instalacija radova više umjetnika u prostoru za privremene izložbe

„OTHER AND DIFFERENT LITURGIES”

AN ATTRACTIVE AND REFLEXIVE CURATORIAL PROJECT PRODUCED IN THE MUSEUM OF NAVARRE IN PAMPLONA

In an attractive and reflexive curatorial project produced in the Museum of Navarre in Pamplona, local historical artefacts in the permanent display interact with contemporary works of visual art by Spanish artists formed independently of them, spirituality and its interweaving with creative art through the ages thus being addressed.

The heterogeneity of contemporary practices, the subtly advanced feminist perspective and the evocative museography have dynamized an ostensibly static cultural heritage, creating a mental space for completely new and unexpected meanings.